

Тадеуш Вавак
Ягеллонський університет
Краків, Польща

Роль вищих навчальних закладів у розвитку економіки, основаної на знаннях – скорочений варіант.

ВСТУП

У день відкриття нового навчального року у всіх польських та українських університетах виголошувалися прекрасні доповіді про надзвичайно важливу роль вищих навчальних закладів в інноваційному розвитку економіки на основі знань; були представлені чудові результати турботи державної влади та місцевого самоврядування щодо розвитку науки та університетів. Після вручення більшою чи меншою мірою заслужених орденів та різних медалей, а також фінансових та матеріальних премій, коли «фанфари успіху» стихли, життя в університетах нормалізувалося до режиму роботи без камер та фотоспалахів. Економіка не має можливості спиратися на щось сильне та стійке, тому що науково-дослідні інститути та університети вегетують, а результати їх роботи незадовільні, далекі від потреб та очікувань; деякі їх співробітники, аспіранти та студенти намагаються звести кінці з кінцями за ставку заробітної плати, меншу за прожитковий мінімум. Ці установи не повинні служити партикулярним інтересам політиків, священнослужителів, власників капіталів та людей, що перебувають при владі, але тільки і виключно суспільству. Тому вищі навчальні заклади і науково-дослідні інститути мають бути вільними і незалежними, щоб вони могли належним чином служити суспільству. Водночас держава повинна забезпечити державним вищим навчальним закладам фінансові кошти на розвиток, покриваючи витрати на наукові дослідження та витрати, пов'язані з дидактичним процесом, в тому числі і достойну заробітну плату на високому якісному рівні. Без необхідного для того достатнього забезпечення капіталу та фінансових ресурсів ці університети не можуть виконувати завдання на рівні, якого очікує економіка, що заснована на знаннях.

ІСТИНА

Економіка не може бути заснована на інтересах ворогуючих, обраних політиків, політичних партій, що борються одна з одною за владу, чи капіталу, що бореться за незаслужені прибутки. Повне і цілковите знання того, як функціонують економічні закони, закони природи та інші закони науки, з богослов'ям включно, має бути основою, на якій

повинні ґрунтуватися рішення в масштабах: світу, інтеграційного угруповання, держави, регіону, міста, села і селища, житлового масиву, сім'ї і кожної людини. Відправною точкою поведінки людей має стати знайомство з цими законами науки та поглиблення знання цих законів науки шляхом наукових досліджень, навчання інших і самоосвіти, що веде до створення, передавання та зберігання знань, які постійно оновлюються і доповнюються. Саме реалізації цієї мети повинні служити академічні та професійні вищі школи, які здійснюють свої три основні місії: науку, освіту та служіння оточенню (включаючи навколишнє середовище), а також науково-дослідні та впроваджувальні інститути.

НАУКОВО-ДИДАКТИЧНІ КАДРИ

Науково-дидактичні працівники вищих навчальних закладів повинні бути одночасно науковими працівниками та викладачами! Їхньої функції не можна зводити лише до ролі вчителя! Науково-дослідний працівник повинен проводити наукові дослідження, публікувати наукові розробки і розвивати науку, заодно він має також бути академічним учителем. Вчені працюють у науково-дослідних інститутах, а вчителі – у школах: початкових, середніх та передвищих. Натомість професійно-технічні та академічні університети мають працевлаштовувати переважно науково-дидактичний персонал. Вчені (спеціалізовані дослідники) та викладачі (наприклад, лектори-викладачі мови, викладачі практичної професії, лаборанти), що працюють у вищій школі, повинні становити лише необхідне доповнення до науково-викладацького складу. Тому науково-дослідні працівники зобов'язані здобувати чергові ступені і наукові звання. Цей шлях наукового просування не повинен робитися надто доступним, хоча саме з таким фатальним явищем ми маємо зараз справу в Польщі. Політики та бізнесмени, які вирішили розвивати свою професійну кар'єру не проводячи наукових досліджень, будучи подалі від науки та університетів, раптом захотіли стати викладачами університетів і таким чином завдавати великої шкоди науці та вищій освіті.

ЗНАННЯ, А ТАКОЖ НАВИЧКИ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ

Джерелами знань, навичок і компетенцій є: виховання і освіта в рамках сім'ї, освіта, здобута в навчальному процесі (освіта та самоосвіта) від дитячого садка до докторської дисертації, проведені наукові дослідження та опубліковані результати досліджень, набутий практичний досвід, професійна робота, праця вчителя та викладача, який, навчаючи інших, просвітлює також сам себе, соціальна робота (волонтерство), хобі тощо. Дуже важливе місце

у створенні, поглибленні та розширенні ресурсів знань, навичок та компетенцій займають вищі навчальні заклади та викладачі і науковці, бібліотечні працівники та документалісти, лаборанти та інші працівники зайняті в університетах. Їхні знання, навички та компетентність визначають якість освіти, а також рівень та обсяг досліджень та якість наукових публікацій. Наслідком цього є здобуті випускником університету, в результаті закінчення навчання, компетенції, які потім оцінюється першим та черговими його роботодавцями.

СТРАТЕГІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Деякі університети мають дві стратегії свого функціонування та розвитку. Перша – це прекрасна стратегія «на папері» та «для показу», яка оприлюднюється на університетському веб-сайті і з задоволенням надається політикам, журналістам, кандидатам на різні види навчання, вона ж складається з опису бажань та мрій керівництва університету та його співробітників. Друга – це стратегія, що впроваджується щодня, яка суттєво відрізняється від маркетингової, написаної та переданої до відома громадськості. Ці вищі навчальні заклади, як правило, не беруться оцінювати ступінь реалізації обох вищезгаданих стратегій, перша на це просто не заслуговує, а друга не повинна оцінюватися, оскільки обидві ці стратегії отримали б *post factum* негативну оцінку.

Університет повинен мати лише одну записану стратегію, яку він і реалізовує та контролює її виконання на постійній основі; перевіряє та оцінює – за прийнятими в стратегії показниками – рівень її реалізації за відведений для цього час. Таких вищів небагато. Часто університети, з різних причин, не реалізують ту першу, перебільшену стратегію свого функціонування та розвитку. Стратегія функціонування та розвитку університету за певний час має точно визначати: місію університету, прийняті чіткі загальнолюдські та академічні цінності, які можливо верифікувати, бачення функціонування та розвитку у відведений час, визначені стратегічні наміри й конкретні, вимірні дії, пов'язані з конкретними цілями.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Ринок освітніх послуг та послуг з виконання науково-дослідної роботи – це величезний світовий ринок знань, на якому «наш» університет повинен бути присутній. Немає ніяких сумнівів у тому, що знання стає заміником факторів виробництва, винаходів, інновацій та носієм соціального прогресу і розвитку культури. Знання – цінний товар, створений вищим навчальним закладом, тому саме ринок визначатиме шляхи розвитку

університету. Науці потрібен ринок, а в Польщі він дуже слабкий. Зростання інноваційності стримується поганим станом підприємств, які не можуть дозволити собі нові технології, відсутністю відповідних реформ системи освіти та методів фінансування науки, поганим управлінням грошима та вимушеним шкільною атмосферою налаштуванням людей на відтворення, а не на творчість. Управління розвитком вищої школи зводиться нині до вмілого управління самофінансуванням його структурних підрозділів та усіх форм активності, а також до помітного підвищення якості управління, яке здійснюють добре підготовлені для виконання цих завдань професори і доктори наук.

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Метою управління розвитком університету має бути формування наукового і навчального, особистого, організаційного, майнового, інвестиційного та економічного прогресу, а зміни, що відбуваються у вищій школі, повинні мати інноваційний характер, мають бути націлені на підвищення якості та реструктуризацію. Все частіше виникає питання: чи нинішній традиційний вищий навчальний заклад повинен бути інноваційною установою та являти собою приклад інноваційного мислення, діяльності у сфері наукових досліджень, освіти, менеджменту, відносин з навколишнім середовищем, культури, проголошених цінностей та поглядів і поведінки його співробітників, тобто бути інноваційним університетом?

На мою думку – так, за умови, що в ньому проведуть реструктуризацію задля підвищення якості, інноваційну та ринково орієнтовану реструктуризацію управління. І саме тому університет повинен розпочати своє перетворення із впровадження управлінських інновацій, які дозволять відчутно підвищити якість управління у виші. Водночас не слід забувати про те, що передумовою для появи інновацій в університеті є абсолютна новизна, висока якість, процесуальний характер, свідоме програмування, ефективна комерціалізація, а з іншого боку також невимушений їх характер та повне схвалення співробітниками вишу.

РОЛЬ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

ВИСНОВКИ

Інноваційне управління, мета якого – підвищення якості у вищих навчальних закладах, є ключовою умовою інноваційного розвитку економіки.

Розроблено на основі:

1. Tadeusz Wawak, Jakość zarządzania w szkołach wyższych, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2012.
2. Tadeusz Wawak, Doskonalenie jakości zarządzania w szkołach wyższych, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2019.
3. Tadeusz Wawak, Ewolucja uwarunkowań jakości zarządzania w szkołach wyższych w Polsce w latach 1918-2018, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2019
4. Tadeusz Wawak, Zarys uwarunkowań jakości zarządzania w szkołach wyższych w Polsce, [w:] *Stan i perspektywy rozwoju jakości w XXI wieku – rozwiązania i dylematy*, s. 385-411, monografia zbiorowa pod redakcją naukową Stanisława Tkaczyka i Tadeusza Wawaka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2021 r.
5. Tadeuszw Wawak, Управління якістю та якість управління у вищих навчальних закладах та оцінка якості наукової діяльності в Польщі, [w:] *Конкурентні моделі управління якістю вищої освіти у XXI столітті*, monografia międzynarodowa, wydanie 2 uzupełnione i poprawione, pod redakcją naukową Д. Г. Лук'яненка і Л. Л. Антонюк, s. 183-201, Київський Національний Економічний Університет, КНЕУ КИЇВ 2021 r.